

Ількові тривоги

Старий Ілько Голобородько на схід села іти не хотів... Ну чого ото переливати з пустого в порожнє? Хоча зранку до нього заходив молодий учитель історії місцевої дев'ятирічки. Отой, що власне все і затіяв... Прохав: « Прийдіть, Ільку Григоровичу, ви ж чи не єдиний свідок...» І чого ж це єдиний? Он пів села жінок ще лишилося які пам'ятають ту історію... А вчитель: « Ну, то жінки, вони і сплутати щось можуть. А ви ж чоловік! Та ще й безпосередній учасник подій. Прийдіть!»

А що приходить? Все одно із цієї справи нічого не вийде... Щоб перейменувати село ви знаєте скільки клопоту пережити треба? Вчитель казав: треба рішення сільського сходу, яке мають затвердити депутати сільської ради. Потім мають це рішення підтримати депутати районної ради, далі - обласної, а потім хтось ще там у Києві. Ет, нічого з цього не вийде... Бути нашому Жуковому ще сто років Жуковим!

- Ні, ну дивні діла твої, Господи, - посміхнувся Ілько. – Загубилося серед черкаських гаїв невеличке село Соловівка. Жило собі мирно. Сіяло і збирало хліб, народжувало дітей. І так не одне століття. Аж раптом у сорок третьому, під час останньої війни, завітав до нього маршал Жуков. Ну, отой, що згодом став маршалом Перемоги... у Берліні капітуляцію підписував.

Думки відносили Ілька все далі у минуле... А по закінченню війни, через кілька років, приїхав до них у Соловівку секретар райкому, зібрав загальні збори і повідомив:

- Дорогі земляки, годі вам у несвідомих ходити. Таких Соловівок, як ваша, на Україні за сотню. У кожній області є, а то навіть і по дві... Є компетентна думка обкому партії, а ще рішення нашого райкому, про перейменування вашого села в Жукове, оскільки тут перебував штаб легендарного маршала Перемоги і він особисто. То як, згода?!

Збори мовчали... Тоді партторг колгоспу Іван Свистун пригрозив:

- Ви що, не розумієте важливості цієї справи?! Це ж політична акція... А ви, фронтовики, чому мовчите? Чи забули, хто Перемогу на фронтах кував?!

Піднявся Микола Федорченко. Він не так давно повернувся у село весь просяклий війною. Обличчя чоловіка оперезував величезний шрам, а на грудях рівненьким рядочком вмістилися два ордени Слави та кілька медалей. Федорченко повагом відповів секретареві:

- Перемогу на фронтах кували рядові... і добре кували, але, безперечно, під керівництвом командирів. І маршал Жуков був одним із них. Ми супроти нього нічого не маємо... Хороший командир! Але нас не було тут, коли він приїздив. Ми воювали... То хай приймають рішення ті, хто був у селі, хто його стрічав. Жінки наші, дід Тарас, Михайло Глущенко, он Ілько... І він ткнув пальцем у мій бік.

Збори зашуміли. Секретар райкому владно встав, підняв руку і гучно промовив:

- Я саботажу не допущу! Ви знаєте, який час був... Війна є війна і вона без крові та втрат не буває! Отож, годі згадувати минуле. Треба жити сьогоденням. А воно напружене і тривожне... Он вже сіяти треба, а збіжжя катма. Я обіцяю вам, як секретар райкому, що зерном ми вам допоможемо... А що стосується перейменування села, то питання це вже вирішене. Можете розходитись, - і, повернувшись до голови сільради, наказав. – Готуй замовлення на нову печатку та вказівники!

Ото і все... І стала їхня Соловівка – Жукове. І місцевий колгосп став імені Жукова, а школа – Жуковською восьмирічною... Клуб села Жукове, а в йому співала хор-ланка дівчат із рільничої бригади і теж «Жуківчанка».

«Якась дурниця, - подумав Ілько. – Але таке ж було...» Він знехотя вийшов із хати і вмовився на колоді під шовковицею. « Чи може піти таки на той схід? Он диви, і через тин видко, як люди поспішають до сільбуду, - подумки почав вмовляти себе Ілько. – Капості від того не буде... А мо дійсно повернуть селу стару назву – Соловівка. Отой вчитель історії казав, що головне, щоб вагомні аргументи на це були, сурйозні підстави». Ілько з кишені вийняв прим'яту пачку «Прими», дістав цигарку і запалив. Тютюновий дим заспокоював і наводив у думках лад:

- Все одно не вірю, - стиха повідомив сам собі. – Комуністи все одно не дадуть переіменувати. Дарма що маємо уже двадцять років незалежності. Вони міцно тримаються влади. За просто так її не віддадуть. Не поступляться. Ну як же це так... зазіхнути на світле ім'я маршала Перемоги? Ні, не дозволять...

За свої вісімдесят три роки Ілько Голобородько набачився всього. І оту трикляту війну, яку зустрів одинадцятирічним, і свято Перемоги, і голодні повоєнні роки, і «кукурудзяну епопею» Хрущова. Радів польоту Гагаріна в космос і сумував за односельцями, які так масово дременули до міста. Пережив він і «розвинутий соціалізм», і «перебудову»... при звичайстві і до нового часу. А тому, споглядаючи цей стрімкий у змінах світ, він все робив зважено, не поспіхом:

- Ну що я вам скажу на тому сході? – розмірковував Ілько. - Про те, що ви і так знаєте... Знаєте, але мовчите. Ось вже сімдесят років мовчите. Чи не бачите посеред сільського кладовища оту велику братську могилу під дубовим хрестом на якому ні прізвищ, ні дат? У кінці восьмидесятих хотіла громада встановити там гранітну стелу..., не дозволили. Той же райком і не дозволив. А там же лежать односельчани. Наші люди лежать!

Голобородько спересердя сплюнув. І він, Ілько, теж мав там лежати... Та Господь вберіг, відвів напасть... Дарував друге життя. І йому, і Михайлу Глуценку, і діду Тарасу... Хоча той прохав Бога вкоротити йому віку, аби лише повернути онука, десятилітнього Темка.

Ілько глибоко затягнувся цигаркою і витер сльозу, яка по-зрадницькі набігла та й скочувалася щокою. Він усе пам'ятав, пам'ятав до найменшої дрібниці. Пам'ятав, як блищали гудзики на кітелі та погони на плечах у Жукова... Пам'ятав, як той куштував грушу, що взяв із кошика старої Бабайки, який вона принесла йому на гостинець. Пам'ятав, як підбіг до

маршала ординарець і хвацько доповів, що рухатись далі немає змоги, бо дорогу заміновано. Передові військові частини обійшли її болотом. А сапери прибудуть ще не скоро, та й їм потрібний час для роботи... Ось тоді командувач і вибухнув гнівом. Брутально вилаявся і гримнув, що він не може чекати. Що він має бути там, на передовій! Де вирішується доля фронту... І якщо немає саперів, то хай дорогу розмінують « оці німецькі холуї», які «два з половиною роки жили під ворогом, прали йому підштаники і варили їсти!» Моложавий підполковник виструнчився, віддав честь і підбіг до вантажівки із солдатами, яка зупинилася за «вілісом» командувача. Вже пізніше, по війні, дізнався Ілько, що то був «розстрільний взвод» Жукова, котрий на місці виконував вироки маршала. Отак, без будь-якого суду і слідства... Пролунала команда і солдати кинулися по хатах, зганяти селян на майдан.

Їх відібрали рівно тридцять: старих дідів, фронтовиків-калік, які повернулися із війни у перший її рік, а ще хлопців-підлітків... Михайлу було п'ятнадцять, Ілку – тринадцять, а Темку лише десять, дарма що в зріст пішов, як лозина. Голосили жінки, вимолюючи пощади...

- Ніякої пощади фашистським холуям! – вигукнув втомлений капітан і наказав рушати. Оточені автоматниками сельчани йшли понурою колоною. Попереду діди, що вже доживували свій вік, далі одноногі-однорукі дядьки, биті-шматовані війною, а на самкінець вони - невелика ватага сільських парубчаків. Так вишикуватись наказав усім дід Тарас. А він статечний, сивий від років і болю, крокував першим. У статурі літнього сільського коваля все ще відчувалася сила і міць. Дійшовши до дороги за селом колона зупинилася. Невеличка дощечка, прибита на вербі, сповіщала: «Обережно! Міни!» І стрілкою вказувала у бік болота – «Обхід». Автоматники відійшли і вишикувалися позаду колони.

- Рушайте! – наказав капітан. Дід Тарас повернувся до громади, перехрестився і голосно почав:

- Видно, браття, доля наша така, полягти на оцій дорозі. Отож, розділимося на ланки по чотири чоловіка. Відстань від ланки до ланки – двадцять кроків. Якщо пролунає вибух, усі кидайтеся на землю, і ті, що вже на дорозі, і ті, що ще не рушили. Осколки річ небезпечна! А ще, дорогі земляки, пробачте мені, якщо перед ким завинив.

Після цих слів дід Тарас підійшов до капітана і попрохав:

- Хлопців відпусти.
- Не положено, - понуро відповів той, відводячи погляд, і додав. – А якщо не вистачить, що накажеш самому іти...

Дід Тарас спересердя сплюнув і відповів:

- Атож, від тебе дочекаєшся! Дай хоча б ножа.
- Навіщо? – здивовано запитав офіцер.
- Дай кажу! – твердо промовив старий. – Не бійся, поверну.

Капітан повернувся до солдат і наказав подати ножа. Дід Тарас, озброївшись армійським кинджалом, підійшов до старої верби, обійшов її, щось уважно розглядаючи у кроні, а потім гукнув до Ілька:

- Ану, Іллюшко, залізь на дерево та зрубай мені, он ті, дві рівненькі гілки. Хлопець виконав завдання. Дід Тарас неспіхом обчухрав гілки від листя, одну палицю вкоротив, вийняв із кишені якусь шворку, міцно перев'язав нею навхрест гілки. Вийшов півтораметровий хрест. Потім повернув ножа офіцерові, вийшов наперед колони, перехрестився, підняв над собою хреста і скомандував:

- Перша ланка, рушаймо!

Діди ступили на дорогу...

Старий Ілько сахнувся від болю. Недопалок цигарки пропікав пальці. А сльози непрохано котилися з очей. Сльоза за сльозою... Ні, він не плакав. Він поминав... Ось ця сльоза, за діда Савку, він підірвався першим, рознесло на шмаття. А ця – за діда Прокопа, він так майстерно робив свистульки... Ця – за старого Івана Бондаренка. Гарний був музика-бандурист! А ця – за його сина, Олексія, який зустрів ворога на самому кордоні і утримував свій рубіж, допоки гранатою не відірвало руку. Тоді вижив, а смерть дістала його вже тут, на батьківщині... А оця остання, пересохла, за дядька Андрія. З ворожого оточення він вийшов, а зі свого не зміг...

Ілько добре пам'ятає, як лунали вибухи, як одна ланка змінювала іншу; як після кожного вибуху усі кидалися на землю, притискувалися до неї, благаючи про захист – і ті, хто мусив іти на дорогу, і ті, хто їх примушував. А потім знову піднімалися, і знову рушали... Він бачив, як солдати охорони опустили зброю і зняли пілотки, а дехто у ту пілотку заховав своє обличчя, а може... свої сльози. І тільки дід Тарас, немов Мойсей, вперто йшов вперед, високо піднявши хреста і, здавалося, що ніякі міни, ніякі осколки не зможуть збороти цього чоловіка... Аж ось надійшла черга рушати і їхній ланці. Їм ніхто не давав команди рушати. Офіцер понуро стояв на дорозі, а дехто із солдат вже попрямував до села. Але чи могли вони, юнаки, вчинити по-іншому? Чи могли виплакати собі волю? Та, зрозуміло, що ні! Бо попереду йшов дід Тарас, а оця дорога просякла кров'ю їхніх односельців... Ланка рушила. Ілько прямував впевнено, без страху, не зводячи очей з постаті діда Тараса... Не відриваючи погляду від хреста... Він майже наздогнав діда Тараса! Майже...

Прийшов до свідомості вже у військовому шпиталі. Сказали, що його туди закривавленого приніс дід Тарас. Боліло пошматоване тіло, боліла відірвана нога, але найбільше боліла згорьована душа... Чому боліла? І зараз болить... Та хіба ж поясниш!

Той капітан, що керував охороною, зупинив якусь маршову піхотну роту і наказав очистити дорогу від трупів, вірніше від того, що від них лишилося. Поскладали усе під вербою... Сіли на вантажівку та й рушили. За ними на своєму «вілісі» рушив і Жуков.

Баби і дівчата викопали на кладовищі велику могилу... Туди і знесли односельців. Трохи згодом, дід Тарас змайстрував великого хреста. Але про це Ілько дізнався вже коли виписався із шпиталю і звикав ходити на милицях.

Окрім його та діда Тараса, вижив ще Михайло Глущенко. Хлопець із його ланки. Коли Ілько підірвався, Михайла відкинуло вибухом і добряче нашпигувало осколками, але нічого... вичухався. Хоча лікар добрі три години витягував оті осколки. Десь у сімдесят третьому році, коли Михайло, з п'яну, розповів оцю історію в обласному центрі якомусь журналістові, його заарештували... Засудили до трьох років позбавлення волі за наклепницьку діяльність проти радянського ладу. З мордовського табору Михайло вже не повернувся.

А дід Тарас помер в шістдесят першому. Помер якраз на Великдень. Люди казали, що то Бог призвав! Бо на такі свята помирають лише святі... Для Ілька дід Тарас і справді був святим... А хіба не так?!

А він, Ілько, ще живе... Топче землю своєю єдиною ногою. Свариться зі своєю Пріською, доглядає сад, ще й опікується синою пасікою. Треба ж жити, коли Бог надумив... Тільки одне непокоїть Ілька – йти, чи не йти на отой капосний схід?